

LEG OG LÆRING SKAL SKABE LIGHED

Med leg og læring skal børns sociale problemer bekæmpes. Ingen ved dog, om leg og læring rent faktisk hjælper socialt udsatte børn. Men lektor Bente Jensen fra Danmarks Pædagogiske Universitetsskole ved, at danske pædagoger mangler viden og ressourcer til at løfte opgaven.

Af Claus Holm / Foto Jens Hastrup

Børn skal ikke kun lege i daginstitutionerne. De skal lege og lære. Det er en ændring fra en romantisk forestilling om den tidligste barndom som et let og legende liv til en forestilling om barnet som et kompetent individ, der udvikler sig gennem leg og læring. Skiftet blev cementeret i 2004, hvor lov om læreplaner blev indført i Danmark. I Finland skete lovændringen helt tilbage i 1973 og i Sverige og Norge i slutningen af 1990'erne. Men formålet for de nordiske velfærdsstater er stadig intakt – nemlig at skabe lighed.

Lektor Bente Jensen fra Institut for Læring ved Danmarks Pædagogiske Universitetsskole forsker i, om leg og læring kan mindske forskellene mellem socialt udsatte børn og privilegerede børn.

Hun siger: »Vi ved ikke, om leg og læring er en mere effektiv måde at skabe lighed på. Vi ved for eksempel ikke, om den angelsaksiske model, hvor man lægger mere ensidig vægt på læring og kompetencer, er en mere effektiv model til at reducere ulighed. I Danmark tror vi på en blødere model, som mikser leg og læring. Vi har lagt os fast på en ny – men uklar linje. Ser vi på de pædagogiske læreplaner kræver de godt nok, at institutionerne forholder sig til seks læringstemaer. Men de er så bredt formuleret, at mikset mellem leg og læring bliver uklart. Det vil sige, at vi ikke med sikkerhed kan sige noget om, hvordan man ude i daginstitutionerne bedst lever op til en målsætning om lighed. Det afgøres forskelligt ude i kommunernes konkrete institutioner – og bygger på en ideologisk forestilling.«

Ifølge Bente Jensen er det eneste vi med sikkerhed ved, at vi ikke kender til sammenhængen mellem leg og læring og lighed. Uvidenheden kan føre os ønskede og uønskede steder hen, mener hun.

»Ved at indføre læreplaner i Danmark har man ikke først og

LÆS MERE HER:

- Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2006 i institutioner for de 0-6 årige. Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag og Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning 2008.
- Social arv, pædagogik og læring – i daginstitutioner. Af Bente Jensen. Hans Reitzels Forlag, 2007.
- Tilgange til udvikling af dagtilbud. Første delrapport januar 2008. Danmarks Evalueringsinstitut.

fremmest tænkt på at realisere lighedsmålsætningen. Hovedformålet med planerne er at stimulere børnenes intellektuelle evner. Det betyder, at vi ikke ved, om der lurder en øget social ulighed eller en løsning af marginaliseringsproblemer som konsekvens af læreplaner. Det er blandt andet det, jeg undersøger,« fortæller Bente Jensen.

Flere mangler. Manglen på viden om leg og lærings konsekvenser står ikke alene. Det har følgeskab af mangel på ressourcer og mangel på faglige kvalifikationer i daginstitutionerne. Mangelsituationen er velbeskrevet i en rapport fra Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning fra marts 2008. Rapporten kortlægger og vurderer forskningsresultater fra skandinavisk forskning i institutioner for de 0-6 årige i Norden i 2006. Bente Jensen, der var medlem af arbejdsgruppen bag rapporten, forklarer:

»Flere studier peger på behovet for kompetenceudvikling hos det pædagogiske personale, hvis de skal være klædt på til at møde de nye udfordringer på kvalificeret vis. De mange nye typer af krav om dokumentation og evaluering finder vi i både Norge, Sverige og Danmark. Dertil kommer, at de økonomiske ressourcer og fysiske rammer heller ikke følger med. Det udgør et særligt problem for de socialt udsatte og marginaliseringsstruede børn. Det har idéen om leg og læring ikke ændret på.«

Hvordan tager man sig af de marginaliseringsstruede børn i dag?

»Før læreplanerne blev indført i Danmark, undersøgte jeg, hvordan

pædagogerne var gearret til og indstillet på at arbejde med socialt udsatte børn i hverdagen. Allerede den gang pegede de selv på, at de ikke var klædt på til at tage sig ordentlig af disse børn. De manglede viden, uddannelse og erfaring samt ressourcer og en bedre normering. En time om måneden er selvfølgelig alt for lidt til at tage sig af et udsat barn. En slutevaluering af implementering af læreplaner fra marts 2008 viser, at pædagogerne mener, at brugen af læreplaner løfter deres faglighed. Men evalueringen viser også, at der stadig er vanskeligheder med at tage sig af de udsatte børn. Det hænger måske sammen med, at pædagogerne ikke mener, at det er en almindelig dagligdags opgave.«

Konsekvenser af kvalifikationer. Ifølge Bente Jensen viser forskningen i daginstitutioner, at konsekvensen af de manglende ressourcer kan være noget nær katastrofal. Er pædagoger ikke godt nok rustet til arbejdet med udsatte børn, kommer pragmatiske løsninger eller ligefrem fordomme, diskrimination og racisme i multikulturelle daginstitutioner til at træde i stedet for viden og kvalificerede handlemuligheder.

Kan du pege på faktorer, der fremmer arbejdet med de udsatte børn herhjemme?

»De foreløbige resultater peger på fire faktorer. For det første er det klart, at de uddannede pædagoger er bedre end de ikke-uddannede til at varetage opgave med de socialt udsatte børn. Det andet aspekt er, at en højere andel af uddannede pædagoger giver en mere målrettet institution. Og så betyder det noget, om personalet har stabilitet og

kontinuitet i arbejdet. Endelig er lederens evne til at være rollemodel også afgørende for, om der sker en udvikling i arbejdet.«

Virkningsfulde penge. 2006 blev et større forskningsprojekt om efter- og videreuddannelse i den norske børnehavesektor afsluttet. De norske forskere konstaterede ved den lejlighed, at idéen om at indføre en national handlingsplan for kompetenceudvikling i børnehavesektoren ikke alene var rigtig, men også i tråd med, hvad daginstitutioner, uddannelsesinstitutioner og andre organisationer og myndigheder efterlyste. I Norge har man lagt en strategi for kompetenceudvikling i børnehavesektoren, der løber fra 2007 til 2010.

Ifølge Bente Jensen er der brug for noget lignende i Danmark.

» Problemet er sådan set ikke penge men måden, man bruger dem. Vi smider dem ud og siger 'bare prøv noget'.

Bente Jensen

Og noget er da også gjort. I det gældende regeringsgrundlag kan man læse, at den danske regering har afsat 2 mia. kr. over årene 2006-2009 for at styrke kvaliteten i dagtilbuddene. Dertil kommer, at de mangeartede tiltag vil blive evalueret.

»Problemet er sådan set ikke penge men måden, man bruger dem. Vi smider dem ud og siger 'bare prøv noget'. Vi har ikke en national kompetenceudviklingsplan. Konsekvensen er, at indsatsen risikerer at blive for tilfældig – og uden rod i viden om hvilke typer af interventioner, der virker eller ikke virker,« siger Bente Jensen.

Kan forskningen i området fortælle, hvordan man bruger pengene bedst?

»Der er ingen tvivl om, at der mangler meget mere viden om hvilke kompetenceprofiler, der skal udvikles hos børnehavepædagogerne. Her har forskningen et efterslæb. Men mere og bedre viden er på vej. Jeg er selv i gang med en omfattende undersøgelse af danske pædagogers handlekompetence i arbejdet med socialt udsatte børn og unge. Undersøgelsen skal netop vise, om kvalificering af pædagogernes professionalisme bidrager til, at børnene bliver mindre udsatte. Vi sætter ind i forhold til pædagogernes professionalisme og måler effekten på børnene. De absolut foreløbige resultater viser, at der opnås en effekt, hvis en daginstitution som helhed laver en systematisk indsats til fordel for de udsatte børn... og ikke bliver afbrudt af politiske indgreb, strejker og andre forhold, som slår hverdagen i stykker.« □

RESUMÉ AF LOVGIVNINGSTOF OM LEG OG LÆRING I DAGINSTITUTIONER – FØRSKOLEN – I NORDEN

I Sverige skal daginstitutioner – førskolen – drage omsorg for og støtte barnet i at udvikle evnen til at føle ansvar og social parathed til at handle for at etablere solidaritet og tolerance. Endvidere skal daginstitutionerne tilskynde og styrke børns sympati og empati i forhold til andre mennesker. Et vigtigt perspektiv er også, at førskolen skal etablere grundlaget for livslang læring. Førskolen skal være et stimulerende miljø, som omfatter muligheder for børns leg, koncentration og samspil mellem børn og deres omgivelser. Formålet er at udvikle børns sociale forståelse og forståelsen for demokratiske værdier. Indirekte er spørgsmålet om social ulighed behandlet ved at tage afstand fra diskrimination.

I Norge lægger man vægt på et holistisk begreb om læring: Indholdet skal bygge på et holistisk syn på læring, hvor omsorg, leg og læring er centrale elementer. Uddannelsesstrategien skal bidrage til at udvikle børns evner i forhold til både social interaktion og sproglige og kommunikationsmæssige evner i bred forstand. Læringsprocessen omfatter leg som har en værdi i sig selv og er en uafhængig uddannelsesmetode. Daginstitutioner skal skabe et inkluderende miljø, hvor der tages højde for børns alder, funktionelle niveau, køn og social, etnisk og kulturel baggrund. Problemer i forhold til ulighed bliver behandlet i et individuelt perspektiv, hvor det enkelte barn bliver set som et individ, der 'bærer symptomer' på at være udsat.

I Finland fokuserer man på kognitive, etiske, sociale, religiøse og æstetiske formål. Daginstitutionerne skal arbejde for at opnå disse mål. I forhold til spørgsmålet om social ulighed, så er det en integreret del af det overordnede formål: Det vil sige, at daginstitutioners aktiviteter bliver set som en del af en livslang læringsproces for alle børn. Omsorg, uddannelse og undervisning skal forme et integreret hele, som fleksibelt støtter den individuelle udvikling hos hvert barn. Der lægges vægt på, at behandle børn som lige individer. De finske daginstitutioners arbejde i forhold til udsatte børn er ikke specielt fremhævet, men netop lovgivningens vægt på at alle børn skal behandles lige repræsenterer et skridt i retning af en opmærksomhed på de udsatte børn.

I Danmark lægger man – som i de tre øvrige nordiske lande – vægt på et bredt læringskoncept. Vi taler om den frie og kreative udvikling af barnet i en social sammenhæng. Formålet med læreplanerne er at skabe muligheder for at øge børns læring og kompetencer gennem erfaringsdannelse, leg og læring, som forbedrer børns koncentration, nysgerrighed og erfaring. Selv om den brede tilgang til læring er den samme som i de øvrige nordiske lande, så behandles spørgsmålet om social ulighed mere eksplicit i Danmark end i de øvrige nordiske lande. Efter den seneste revision af Lov om dagtilbud står der, at formålet med dagtilbud er, at forhindre negativ social arv og eksklusion ved at gøre tilbud om uddannelse til en del af kommunernes tilbud til børn, herunder børn med specielle behov.
Kilde: Bente Jensen, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet.